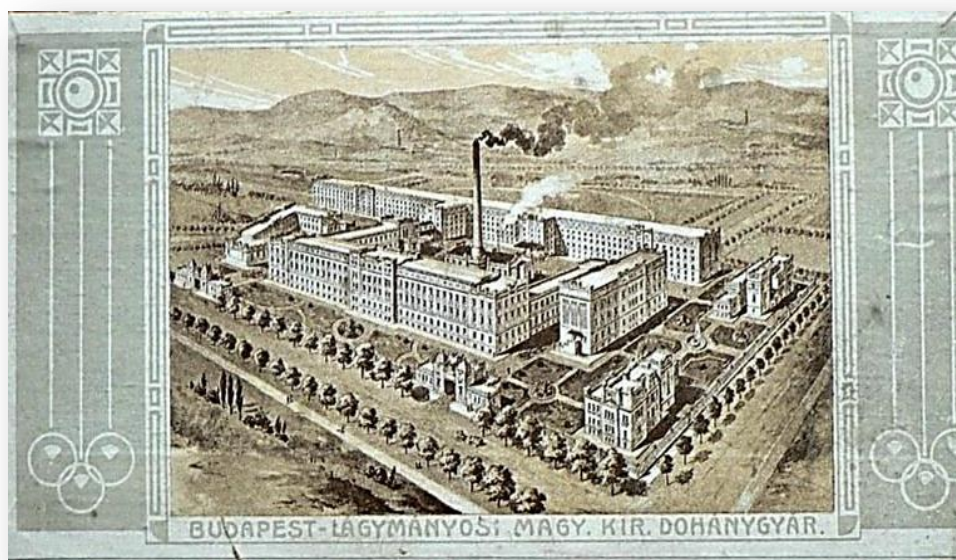

100 éves a házunk

A XI. kerület, Karinthy Frigyes út 24. szám alatti ház rövid története

Schwarcz Jenő és Horváth Antal műépítész irodája *Weiss József* kereskedő és telektulajdonos megrendelésére 1913-ban készítette el a Verpeléti (a mai Karinthy Frigyes) út és – az akkor még névtelen – Vak Bottyán utca saroktelkére a házunk, egy zártudvaros, ötemeletes bérpalota terveit.¹

Szemközt ekkor már állt a környék újonnan épült, meghatározó épületegyüttese, a Lágymányosi Dohánygyár. Azon túl beépítetlen füves telkek és bolgárkertészek földjei sorakoztak, a Budafoki út túloldalán pedig a fokozatosan feltöltött Lágymányosi-tó vadregényes vidéke terült el. „A gyár előtt még megvan az ősi vadgesztenye fasor, mely enyhítően árnyékolja be a kopár vidéken átvonuló napsütötte utat” – emlékezett *Zolnay Vilmos* író, a Dohánygyár első igazgatójának fia. – „Nagy nehezen épült ki a gyár környéke. A tíz év alatt, melyet ott éltem át csupán három nagy ház épült. Egy közvetlenül szemben a toronyszobámmal a Verpeléti úton, ez háromemeletes volt – azóta egy emeletet húztak rá – a másik e mellett ötemeletesre épült. Messze fönt a körtér közelében a Schneller-féle ház épült fel. Több semmi.”²

Látkép a Lágymányosi Dohánygyárban gyártott Entreactos szivar dobozán

A „kopár vidéken”, a gyárral szemben magasodó ötemeletes ház lett a mi házunk, mely 1914-ben épült fel. A kivitelezést *Bíró Gyula* építőmester, a vasbeton munkákat

¹ A terv megtalálható a BFL Tervtárában. Hrsz.: 4214. Az utca eredeti neve Budai körút, majd 1909-től Verpeléti út volt. 1957-ben nevezték el Karinthy Frigyesről, aki 1920–30 között a Verpeléti út 2-ben, 1930–34 között pedig a 22-es számú házban lakott. A városrész 1930-ig az I. kerület része volt.

² Zolnay Vilmos: *A Lágymányos története. Budapest egyik legfiatalabb kerületének történetét adja 1890-től a mai napig egyéni benyomásainak alapján Zolnay Vilmos.* Budapest, 1961. Gépirat, FSzEK Budapest Gyűjtemény, 62, 64. o. Zolnay 1911–21 között lakott a Verpeléti és a Budafoki út sarkán álló igazgatósági pavilon épületében. A XX. század elején Lágymányos közkedvelt építési célterületté vált. A gyors fejlődést mutatja, hogy például a Budafoki úton 1900–1920 között megháromszorozódott az épületek száma. Lásd: Körner Zsuzsa: *Városias beépítési formák, bérház- és lakástípusok.* Terc, Budapest, 2010. 79. o.

a *Szondi és Peklo* cég végezte. A kész épület használatbavételi engedélyét 1914. november 11-én adta ki Budapest Székesfőváros I. kerületének előljárósága.

*Schwarcz Jenő*³ építész irodája a századelőn számos eklektikus-szecessziós bérházat tervezett Budapesten. A környékünkön az építésziroda munkáját dicséri a Weisscsalád megrendelésére készült Bercsényi utca 12. számú ház (1909), továbbá a Bartók Béla út két nevezetes épülete, a Hadik Kávéháznak és *Csontváry Kosztka Tivadar* műtermének is otthont adó Hadik-ház, valamint a *Csonka János* feltaláló műhelyét is magába foglaló 31. számú épület (1910).

A Schwarcz iroda által tervezett épületek között a legértékesebb a Wesselényi utca 18. alatti szecessziós lakóház (1908), mely 2005-ben műemléki védelemmel rendelkezik. Az építésziroda nevéhez fűződő, további fontosabb, jó állapotban fennmaradt lakóházak: Nagy Diófa utca 25. (1906), Rottenbiller utca 10. (1907), Belgrád rakpart 26. (1911), Balassi Bálint utca 25. (1913), Hattyú utca 16. (1913). *Schwarcz Jenő* a maga tervezte Király utca 51. számú házban élt és rendezte be műtermét. Az 1911-ben épült impozáns ház homlokzatát és bejáratát az építész-tulajdonosra utaló allegorikus domborművek díszítik. A kovácsoltvas kaputól kezdve az ólomüveg ablakokon át a kézműipari részletekig minden a kor legmagasabb színvonalán készült.

A Verpeléti (Karinthy Frigyes) út 24. alatti ház szerényebb díszítésű épület, mint az említett példák, de itt is érzékelhető a *Schwarcz Jenő*-re jellemző tervezői és kivitelezői igényesség. A ház ékessége a tágas bejárat csarnok, ahol a lábazatot lila-fekete futóval díszített sárga Zsolnay csempe borítja, mely a fölépcsőházban folytatódik. Az előcsarnok fekete-fehér terazzo burkolata a fő- és melléklépcsőházban, valamint az emeleti körfolyosókon ismétlődik. A kaput, valamint a lépcsőházak és gangok kovácsoltvas korlátait és a lakások zöld ajtórácsait szecessziós motívumok díszítik.⁴

Szecessziós pillangómotívum a kapurácson Ólomüveglak az egykori Weiss-lakásban

³ *Schwarcz Jenő* munkássága eddig teljesen feltáratlan volt az építészeti szakirodalomban. Már a neve írásmódjában is eltérnek a források, igaz, ő maga is különböző változatokat használt: A tervrajzokon rendszerint Svarcz szerepel, az építésziroda levélborítékján Schwarcz, míg a hivatalos iratokat Schwarczként írta alá. Életéről is keveset tudunk: 1865-ben született és 1930 körül halhatott meg. Nemcsak építészként, hanem közéleti személyiségként is ténykedett – 1908 és 1918 között fővárosi képviselő volt. Az épülettervek kutatásához nyújtott segítségért külön köszönet Fabó Beátának (BFL).

⁴ A ház kovácsmunkái azonosak a közeli Budafoki út 16. szám alatti házával, melyet szintén *Schwarcz Jenő* tervezett, és amely 1911-ben épült Weiss Miksa megrendelésére. Hasonló kapu található a Belgrád rakpart 26. szám alatt is.

A régi időket idézi az előcsarnokban fennmaradt százéves szecessziós levélszekrény. Az eredetileg jelzőcsengőkkel is felszerelt szekrényt *Feik Ödön* elektrotechnikai vállalata készítette.⁵ A funkcióját veszített faszekrényt a hiányzó ajtók nélkül újítottuk fel, de egykori szépsége így is érzékelhető. Ma negyvenkilenc levélszekrényt használunk, anno harminc is elég volt. Ez is mutatja, hogy a ház eredetileg kevesebb albetétből, nagyobb alapterületű lakásokból állt.

Emeletenként hat lakás épült, ebből három kétszobás, kettő hámszobás, egy pedig hámszoba-hallos volt. Ezen felül mindegyik lakásban cselédszoba is volt, melyekhez szintenként a melléklépcsőházból nyíló közös WC tartozott. Minden lakás egy fő- és egy személyzeti bejáratral rendelkezett. A házban központi porszívórendszer működött.

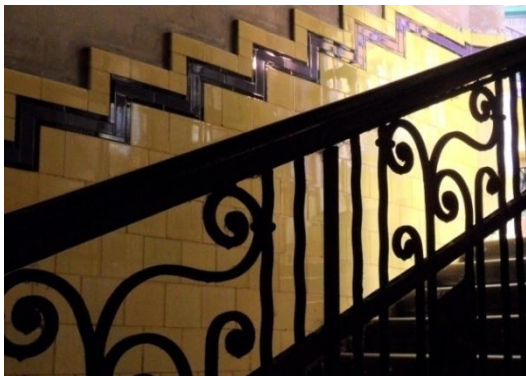
A magASFöldszinten helyezkedett el a házmaster és a kapus lakása, a tetőtéri szinten pedig a viceházmasteri lakás, valamint két mosókonyha és egy mángorló helyiség. A kapuval szemközt, a lift melletti kis helyiség kapusfülkéként funkcionált. A pincében szemes és fás rekeszek, valamint a légoltalmi óvóhely kapott helyet. A díszes rácsozatú régi felvonó – amely sajnos áldozatul esett a hatvanas évek korszerűsítési hullámának – a mainál nagyobb volt. Az utazást párnázott ülőpad tette komfortosabbá. Tüzelőt szállítani csak az utastértől elkülönített teherszállító rekeszben lehetett.

A bérlők társadalmi összetétele a lágymányosi városrészre jellemző középosztályi képet mutatott. Az első lakók tisztviselők, magánhivatalnokok, mérnökök, katonatisztek, magánzók és értelmiségiek voltak. A húszas-harmincas években többek között itt lakott *Kaiser Sándor*, a Hadik Kávéház tulajdonosa; *ifj. Bókay János* író műfordító; diákkorában *Devecseri Gábor* költő; *Esztergomi Emilné dr. Mikó Eszter* gyermekpszichológus; *Kmetonyi Emil* főerdőmérnök; *dr. Vasskó Gyula* rendőrkerületi kapitány és *Gottl Jenő* tábornok.

⁵ Ugyanilyen levélszekrény található a szintén 1914-ben épült Karinthy Frigyes út 14-ben, valamint a *Schwarz Jenő* tervezete Bercsényi utca 12. számú házban is.

1933-tól haláláig itt élt és alkotott *Németh Gyula* (1890–1976) nyelvész, akadémikus, világhírű turkológus, a magyar őstörténet jeles kutatója kinek emlékét a bejáratnál emléktábla örökíti meg. 1938-tól haláláig itt élt *Kaba Melinda* (1926–2009) régész, művészettörténész, muzeológus, az aquincumi római emlékek feltárója.

Weiss József háztulajdonos a második emeleten lakott egy zárt sarokerkélyes, télikertes lakásban, ahol a tehetős polgári lét emlékét ma is őrzi a lakás igényes belsőépítészeti kialakítása.⁶ A házingatlan értékét a *Budapest Székesfőváros ház és telektulajdonosainak címtára* 1926-ban 52.053 aranykorona értékben adta meg, mely számítás alapját az 1917. évi házbér-jövedelem képezte.⁷

A lakók viszonylag gyorsan cserélődtek. A ház első bérlőiről áttekintést kaphatunk a Franklin Társulat *Budapesti Czim- és Lakásjegyzék 1916* kiadványa alapján általam összeállított névjegyzékből (l. az 1. számú táblázatot). Mivel az első lakók 1915 elején költözhetek be, a rekonstruált névsor nagy valószínűséggel lefedi a ház első lakóinak névsorát.

Az 1941-es fővárosi népszámlás keretében a ház lakóinak is ki kellett tölteniük a lakásfelmérő íveket, melyek alapján az egyes lakásokra lebontva kaphatunk értékes információkat.⁸ Ezekből az állapítható meg, hogy 1941-ben már csak három lakásban laktak az eredeti lakók, a többiek zömében a harmincas évek második felében költöztek a házba.⁹ A lakásívek adatai alapján összeállítottam egy listát, mely teljes körű áttekintést ad arról, hogy melyik lakásnak milyen társadalmi csoportba tartozó főbérlője volt, mennyi volt a lakbér, volt-e a családnak bent lakó háztartási alkalmazottja vagy telefonja (l. 2. számú táblázatot).

Az utcafronton az alagsorban ipari-kereskedelmi célra szolgáló helyiségeket alakítottak ki. A harmincas-negyvenes években itt dolgozott többek között *Taub Jenő* ezüstműves mester és *Batka Sándor* mozivásznon-készítő. Később, az államosítás után a műhelyekben a mérőműszereket gyártó FOK-Gyem Ktsz, majd a SZÁMALK nyomdája üzemelt, melynek irodái helyén 1994–95-ben a *Magyar Narancs* folyóirat szerkesztősége működött.

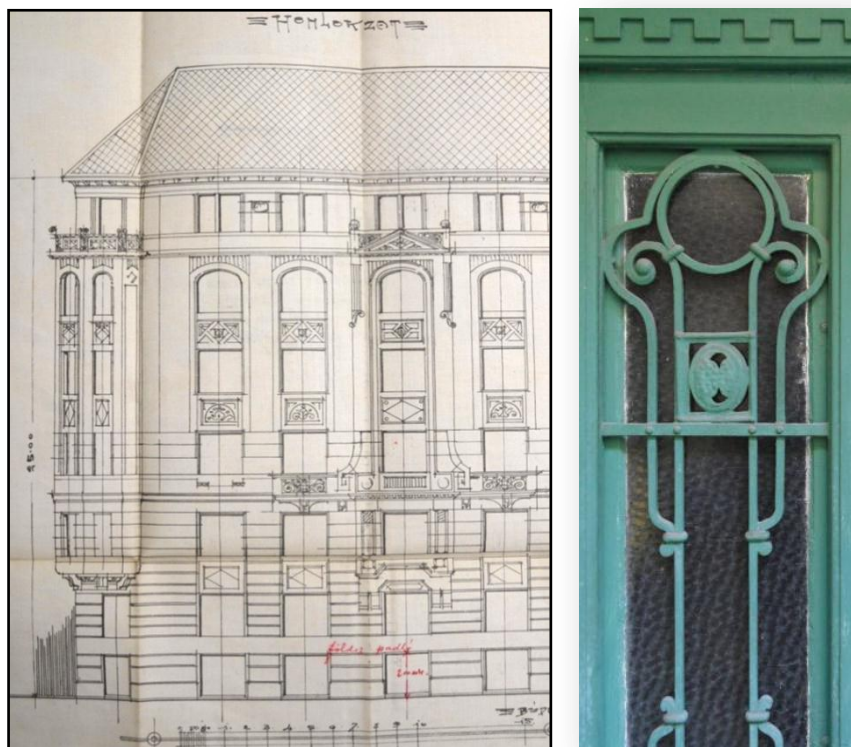
⁶ A házat építtető *Weiss József* kereskedőről nincsenek további fellelhető adatok. Vélhetően annak a Weiss családnak lehetett tagja, akik a környéken két másik házat is terveztek *Schwarcz Jenő*-vel: a Budafoki úton (*Weiss Miksa*) és a Bercsényi utcában (*Weiss Miksa*, *Weiss Géza* és *Weiss József*). 1919-ben a ház tulajdonosa *Verebélyi József* volt; és 1928-ban is ő szerepel a háztulajdonosok címtárában (l. 7. sz. jegyz.). Az 1938-as nyilvántartás szerint a tulajdonos *Verebélyi Bálint*. (*Budapesti háztulajdonosok címtára: név és lakjegyzék*. Összeállította Szombathy Kálmán. Merkantil Nyomda, 1938.270. o.) Elképzelhető, hogy névmagyarosítás történt, s a Verebélyiek azonosak az építtető Weiss család tagjaival.

⁷ *Budapest Székesfőváros ház és telektulajdonosainak címtára*. Szerk. Holub Jenő és Holub József, Szekulecz Imre és Társai, 1926. 62.o.

⁸ Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatalának iratai. Az 1941. évi budapesti népszámlálás felvételi és feldolgozási iratainak gyűjteménye. BFL, IV. 1419. j.

⁹ Egy 1935-ös filmhíradóban megnézhető, hogyan nézett ki a házunk és a környéke a 30-as években a BEAC sporttelep (a mai ALLEE) felől nézve. <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=1564>

1991-ben a ház társasházzá alakult, s csak néhány lakás maradt önkormányzati tulajdonban. 1992-ben tetőtér-beépítéssel az ingatlan hatemeletessé bővült.

Tervrajz-részlet és jellegzetes ajtórács

Házunk száz évvel ezelőtt az akkor még külvárosnak számító és gyors fejlődésnek indult környék egyik első lakóházaként épült. S bár a környék ma már a kerület városközpontjához kapcsolódik, ez az utcaszakasz a külvárosias jellegét mindmáig megőrizte. A városrész krónikása, az ifjúkorában a szomszéd házban élt *Karinthy Ferenc* így vallott erről:

„Nem szép vidék, nem is egységes. Ha idegenek szemével próbálom nézni, semmi különösét nem találnék benne. De aki itt él, annak épp ez a sokszínűsége érdekes, vonzó. Periféria volt, falu is, város is. Noha Budapest azóta hatalmasat nőtt, messze túlnőtt Lágymányoson, ebből a jellegéből máig megőrzött valami. A külváros szépsége, költészete: ez a huszadik század ajándéka a magyar irodalomnak.”¹⁰

Mi 2007-ben költöztünk a házba. A tetőtéri teraszunkkal szemközt látható az az emeleti lakás, ahol anno az utca halhatatlan névadója, *Karinthy Frigyes* élt, és mindennap látom azt a kis toronyszobát is, ahonnét *Zolnay Vilmos*, Budapest szerelmese figyelte száz évvel ezelőtt a születő városrészt. Az ő emléküknak ajánlom ezt a kis tanulmányt.

Boros Géza

¹⁰ Szülőföldjeim. Jankovics Józseffel. 1975. In: *Karinthy Ferenc: Körvadászat. Riportok, beszélgetések.* Szépirodalmi Könyvkiadó, 1984. 426. o.

1916. ÉVI LAKÓNÉVJEGYZÉK

Budapest, I., Verpeléti út 24.

A Franklin Társulat *Budapesti Czim- és Lakásjegyzék 1916* kiadványa
alapján összeállított, rekonstruált névsor<http://db.fszek.hu/cimtar>

Főbérő	Foglalkozás
dr. Berényi Lajos	gázgyári tisztviselő
dr. Bogsch Aladár	MÁV fogalmazó
Bogsch Lajos	gyógyszerész
Bogsch Lajos Gyula	földhitel int. tisztviselő
Böck Lajos	fakereskedő
özv. Brand Lipótné	magánzó
Fejér Domonkos	pénzügyi felügyelő
ifj. Fray Ágoston	magánhivatalnok
Fűzik Dezső	honvéd százados
Haas Adolf	építészeti hivatalnok
özv. Hollaky Árpádné	nyugdíjas
Huber Tivadar	műszaki hivatalnok
Jámbory József	m. kir. erdőszámvizsgáló
Katona Rezső	rendőrségi fogalmazó
Kern József	művezető
Kiss Mihály	mérnök
Kmetonyi Emil	főerdőmérnök
özv. Krumenacker Istvánné	magánhivatalnok
Lóvenberger Frigyes	állami posta segédtszt
dr. Mattyasovszky Jenő	székesfővárosi fogalmazó
Mezei Dezső	rőfőskereskedő
özv. Morász Ignáczné	magánzó
Mustetz György	zeneiskola igazgató
Müller Engelbert Ernő	magánhivatalnok
Neuländer Ignáczné	magánzó
Rappi József	okl. mérnök
Ruvald Sándor	magánhivatalnok
Szénássy György	nyug. MÁV felügyelő
Thoma Pál	huszárcapitány
Tirpák István	állami főhivatalnok
özv. Tóth Jánosné	magánzó
Ungár Izsó	magánzó
Varga Jenő	adóhivatali ellenőr
dr. Vassko Gyula	rendőrségi segédfogalmazó
Weiss József	kereskedő, háztulajdonos
dr. Wirthardt Ágost	fővárosi fogalmazó

1941. ÉVI LAKÓNÉVJEGYZÉK Budapest, XI., Verpeléti út 24. Lakberek, távbeszélő állomások, háztartási alkalmazottak ¹¹					
Szint	Főbérő	Foglalkozás	Lakbér Év/pengő	Tele- fon	Cse- léd
A/1 [műhely]	Nagy János	műbútorasztalos	852	-	-
A/2 [műhely]	Taub Jenő	ezüstműves mester	1000	+	-
A/3 [műhely]	Batka Sándor	mozivászón-készítő	660	-	-
A/4 [üzlet]	Oberndorf Károly	korcsmáros	1200	-	-
A/5 [raktár]	Fischer Béla	szobafestő mester	550	-	-
F/1	Grosz Mór	magánzó	1440	+	-
F/2	vitéz Széles János	m. kir. rendőrfőfelügyelő	1686	-	-
F/3	Wind Egon	nyug. pénzügyi igazgató	1440	+	-
F/4	Ferenczy Ödön	nyug. vármegyei főjegyző	1320	-	-
F/5	id. Potykievicz Gyula	dok. gy. munkás	552	-	-
F/6	Sulyok István	házfelügyelő	350	-	-
I/1	dr. Lamatsek Sándorné sz. Italia Baldasfarini	magánzó	1260	-	-
I/2	Hübner Gizella SJC	szerzetesnő, állami hitoktató	1260	-	-
I/3	Nemák Béláné Barahidi Jolán	háztartásvezető	1800	-	-
I/4	Füredi Ferenc	biztosítási kárbecslő	1440	-	+
I/5	Posszert Vince	székesfőv. üzemi tisztviselő	1350	-	-
I/6	Redő Károly	nyug. postafelügyelő	936	-	-
II/1	Szerető Imre	műszaki tisztviselő	1320	-	+
II/2	Kéky (Keck) László	m. kir. dohányjövedéki tiszt	1320	-	+

¹¹ A házban használatos további korabeli elnevezések: cseléd, mindenés, háztartásbeli alkalmazott, házvezetőnő.

II/3	Esztergomi Emil	m. kir. pénzügyi számtiszt	1620	+	+
II/4	özv. Szarka Ernőné	magántisztviselő	1440	-	-
II/5	özv. rétháti Kövér Ákosné	járásbírószági elnök özvegye	1550	+	+
II/6	Gombos Ferenc	banktisztviselő	960	-	-
III/1	vitész Teczely Károly	m. kir. hadbiztos	1300	-	-
III/2	özv. Silvester Brunóné sz. Krumenacker Stefánia	rokkantjáradékos, állás- nélküli magántisztviselő	1260	-	-
III/3	dr. Németh Gyula	egyetemi nyilv. rendes tanár	1850	+	+
III/4	ifj. dr. Ocskay Rezső	ügyvéd	1480	-	+
III/5	Schranz Ödön	nyug. m. kir. altábornagy	1436	-	-
III/6	Grünberger Edéné	háztartásbeli	900	-	-
IV/1	nemes Kaba Kálmán István	ár-kormánybiztossági főrevizor	1260	+	+
IV/2	Ackermann Ferenc	az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. cégvezetője	1260	+	-
IV/3	Jenőfy (Perger) Jenő	m. kir. alezredes	1800	-	-
IV/4	dr. Kiss Aladár	a Felten és Guillaume Kábelgyár Rt. cégvezetője	1500	+	+
IV/5	Kováts Zoltán	m. kir. postaműszaki tanácsos	1440	+	-
IV/6	Jámbory József	nyug. számvevőszéki tanácsos	960	-	-
V/1	dr. Nevelős Ágoston	állami gimnáziumi rendes tanár	1200	-	-
V/2	Szikora Miklós	vegyészeti gyár üzletvezetője	1200	-	-
V/3	vitész Muray Othmár	m. kir. folyamőrkapitány	1700	+	-
V/4	Szilágyi Gyula	földművelésügyi miniszteri osztálytanácsos	1550	+	+
V/5	Lüszkay Mártonné	idegen-nyelvi önálló levelező	1300	-	-
V/6	Sárváry Dénes	műszaki tisztviselő	960	-	+
VI/1	Szücs Mihály	segédházfelügyelő	120	-	-
VI/2	Monori Gábor	segédmunkás	300	-	-